

TÖREBODA MARIESTAD GULLSPÅNG
Kommuner i samarbete

Dokument med miljömål

Mariestad, Töreboda och Gullspång 2013

Mars 2013

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Dokumentöversikt.....	4
Gemensamma miljömål i Mariestad, Töreboda och Gullspång.....	7
Energi- och klimatplan.....	7
Energieffektiviseringsstrategi - Ett skönt och grönt MTG	8
Vindbruksplan.....	10
Riktlinjer och handlingsplan för enskilda avloppsanläggningar Mariestad Töreboda Gullspång..	10
Miljökrav på fordonstvätt Mariestad Töreboda Gullspång	11
Renhållningsordning Mariestad och Gullspång 2010-2016.....	11
Vänermål (Vattenvårdsplan för Vänern)	12
Folkhälsomål	14
Dokument med miljömål – Mariestad	15
Mariestad Vision 2015 – Översiktsplan 2003	15
Naturvårdsplan- Mariestad	19
Miljökrav vid upphandling - Mariestad	21
Grönprogram - Mariestad	21
Riktlinjer för hantering av dagvatten- Mariestad	22
Regler för resor och transporter - Mariestad	23
Dokument med miljömål – Töreboda	23
Verksamhetsmål - Töreboda	23
Översiktsplan - Töreboda	24
Avfallsplan 2011-2020 AÖS	25
Miljöpolicy vid upphandling - Töreboda	26
Tillväxt och näringslivsprogram - Töreboda.....	26
Vision och kostpolicy - Töreboda.....	27
Dokument med miljömål – Gullspång.....	28
Översiktsplan Vision 2020.....	28
Policy för minskat buller i Gullspångs kommun – med fokus på barn och ungdomsmiljöer	32
Pedagogisk utvecklingsplan samt handlingsplan för Hållbarhetsrådet - Gullspång	32

Versionskontroll

Version	Författare	Ändringsbeskrivning
2012-06-14	Nina Lidholm	Tidigare felskrivning av procentsats i energimål justerat. Utförligare text om folkhälsa.

Inledning

Detta dokument kan ses som ett komplement till ”Miljömålsammanställning 2011 Mariestad, Töreboda, Gullspång” och ”Miljömålsuppfyllelse 2010 Mariestad, Töreboda och Gullspång”.

Här sammanställs de miljömålskrivningar som finns i respektive styrdokument i Mariestad, Töreboda och Gullspång. De nationella och regionala miljömål som dokumenten har bäring på redovisas. Mer information om de nationella miljömålen finns på miljömålsportalens hemsida www.miljomal.nu.

Flera av målformuleringarna kan ha bäring på flera av de nationella miljömålen. I kolumnen till vänster redovisas numret på det miljömål som målformuleringen har presenterats i miljömålsammanställningen och miljömålsuppföljningen. Gråmarkerade mål är specifikt för den kommunala organisationen. Tydligt uttalade nyckeltal med bäring på miljömålen från de olika styrdokumenterna presenteras även.

Delar av nämndernas mål för Mariestad i Vision 2030 och Gullspångs leveransåtaganden har bäring på miljömål, men redovisas inte här.

Nya mål kommer undan för undan i olika kommunala dokument. Läget och förutsättningarna för miljömålsarbetet kan även förändras. En uppdatering av arbetet med miljömålen i olika dokument kan därför behövas göras årligen.

Denna sammanställning är gjord 2013-03-04 av Miljö- och byggnadsförvaltningen. Kontaktperson Nina Lidholm.

Dokumentöversikt

Dokument med miljömål redovisas översiktligt i tabell 1-4. Dokumenten kan innehålla både mål som berör den egna verksamheter och mål som berör den geografiska enheten.

Tabell 1. Gemensamma dokument med miljömål.

Dokument	Miljö-mål	Miljömålsområde	Status ¹	Berörda ²	Målar	Kommentar
Energi- och klimatplan	1, 15	Luft och klimat Bygga och bo	Respektive KF 2009	KS, TKN, AN, MBN	2012, 2015, 2020	
Ett grönt och skönt MTG - Energieffektiviseringsstrategi	1	Luft och klimat	Respektive KF 2012	Alla (ffa: KS, TKN)	2014, 2020	
Vindbruksplan	1, 15	Luft och klimat Bygga och bo	KF: M, T 2010, G 2011	KS, MBN	-	Enbart nyckeltal som årligen ska följas upp.
Renhållningsordning Mariestad och Gullspång 2010-2016	1, 4, 15	Luft och klimat Giftfri miljö Bygga och bo	AN +KF: M 2009 G 2010	Alla (ffa: KS, AN, MBN)	2013, 2016, 2027	
Riktlinjer och handlingsplan för enskilda avloppsanläggningar	4, 7-9, 15	Vatten Giftfri miljö Bygga och bo	MBN 2010	MBN, KS, TKN	2015	
Miljökrav på fordonstvätt	4, 8, 15	Vatten Giftfri miljö Bygga och bo	MBN 2009	MBN, TKN	2011, 2015	
Vänermål³	4, 7, 8, 10	Vatten Bygga och bo	Vänerns vattenvårds- förbund 2006	KS, TKN, AN, MBN	2020	
Folkhälsomål				Alla		

¹Antagen i olika instanser i Mariestad (M), Töreboda (I) och Gullspång (G). Kommunfullmäktige (KF), Miljö- och byggnadsnämnden (MBN), Avfallsnämnden för Mariestad och Gullspång (AN).

²Berörda nämnder med respektive avdelningar/förvaltningar i kommunerna: Kommunstyren (KS), Tekniska nämnden (TKN), Miljö- och byggnadsnämnden (MBN), Avfallsnämnden (AN). Förteckningen alla menas att alla nämnder och avdelningar/förvaltningar berörs.

³ Mariestad och Gullspåns kommuner är medlemmar i förbundet.

Tabell 2. Dokument med miljömål – Mariestad

Dokument	Miljö- mål	Miljömåls område	Status ⁴	Berörda ⁵	Målar	Kommentar
Översiktsplan	1, 4, 7-13, 15-16	Luft och klimat Vatten Djur och natur Giftfri miljö Bygga och bo	KF 2003	KS + alla	2015	
Naturvårdsplan	8-13, 15-16	Vatten Djur och natur Bygga och bo	KF 2006	KS, TKN, MBN	-	Målen är från Översiktsplanen
Riktlinjer för upphandling och inköp	1, 4, 15	Luft och klimat Giftfri miljö Bygga och bo	KS 2000	KS + alla	-	
Grönprogram	15	Bygga och bo	KF 2009	KS, TKN, MBN	2015	
Riktlinjer för hantering av dagvatten	8, 9, 15	Vatten Bygga och bo	KF 2005	TKN, MBN	-	
Regler för resor och transporter	1,-3, 15	Luft och klimat Bygga och bo	KF 2011	Alla	-	

⁴ Antagen i Kommunfullmäktige (KF) respektive Kommunstyrelsen (KS).

⁵ Berörda nämnder med respektive avdelningar/förvaltningar i kommunerna: Kommunstyren (KS), Tekniska nämnden (TKN), Miljö- och byggnadsnämnden (MBN). Förteckningen alla menas att alla nämnder och förvaltningar berörs.

Tabell 3. Dokument med miljömål – Töreboda

Dokument	Miljö- mål	Miljömåls område	Status ⁶	Berörda ⁷	Målar
Verksamhetsmål	1,15	Luft och klimat Bygga och bo	KF 2010	KS + alla	2011- 2013
Översiktsplan	1, 11- 13, 15	Luft och klimat Vatten Djur och natur Bygga och bo	KF 1992	KS + alla	-
Avfallsplan	1, 4, 15	Luft och klimat Giftfri miljö Bygga och bo	AÖS 2011	KS, TKN, MBN	2020
Miljöpolicy vid upphandling	1, 4, 13, 15	Luft och klimat Giftfri miljö Djur och natur Bygga och bo	KF	KS+ alla	-
Tillväxt och näringslivsprogram	15	Bygga och bo	KF 2007	KS, TKN, MBN	2008, 2010
Vision och kostpolicy	1, 13, 15	Luft och klimat Djur och natur Bygga och bo	KF 2011	KS +alla	-

⁶ Antagen i Kommunfullmäktige (KF), Direktionen för Kommunalförbundet Avfallshantering Östra Skaraborg (AÖS).

⁷ Berörda nämnder med respektive avdelningar/förvaltningar i kommunerna: Kommunstyrelsen (KS), Tekniska nämnden (TKN), Miljö- och byggnadsnämnden (MBN). Förteckningen alla menas att alla nämnder och avdelningar/förvaltningar berörs.

Tabell 4. Dokument med miljömål – Gullspång

Dokument	Miljö- mål	Miljömåls område	Status ⁸	Berörda ⁹	Målar
Översiktsplan	Alla	Luft och klimat Vatten Djur och natur Giftfri miljö Bygga och bo	KF 2011	KS + alla	-
Policy för minskat buller i Gullspångs kommun	15	Bygga och bo	KF 2007	KS (framför allt förskola och skola), TKN, MBN	2013
Pedagogisk utvecklingsplan		Kunskap och kommunikation	KF 2010	KS (framför allt förskola och skola)	2015
Handlingsplan Hållbarhetsrådet		Kunskap och kommunikation	KF 2010	KS (förskola och skola), MBN	2015

Gemensamma miljömål i Mariestad, Töreboda och Gullspång

Energi- och klimatplan

Antagen i Mariestad, Töreboda och Gullspångs kommunfullmäktige 2008.

Miljömål:

1. Begränsad klimatpåverkan
15. God bebyggd miljö

Nyckeltal

- *Totala utsläpp av koldioxidekvivalenter från de tre kommunerna per capita.*
- *Självförsörjningsgraden som andelen totalt lokalt producerad energi i procent av den totala energiförbrukningen.*
- *Självförsörjningsgraden av el som andelen lokalt producerad el i procent av den totala elförbrukningen.*
- *Utsläppen av fossila koldioxidekvivalenter från hushålls-, industri- och servicesektorerna i ton.*
- *Elförbrukningen i hushållssektorn som kWh per capita.*
- *Elförbrukningen i kommunernas egna fastigheter som kWh per m².*

⁸ Antagen i Kommunfullmäktige (KF).

⁹ Berörda nämnder med respektive avdelningar/förvaltningar i kommunerna: Kommunstyrelsen (KS), Tekniska nämnden (TKN), Miljö- och byggnadsnämnden (MBN). Förteckningen alla menas att alla nämnder och avdelningar/förvaltningar berörs.

Miljömålsformuleringar

1	Lokalt producerad förnybar energi ska motsvara minst 25 % av energianvändningen i de tre kommunerna till år 2020. Lokalt producerad förnybar el ska motsvara minst 35 % av den lokala elförbrukningen senast år 2020.
1	Tillverkning (inklusive system för distribution) av gas, etanol eller annat förnybart bränsle från organiska restprodukter ska ha etablerats inom någon eller några av de tre kommunerna till år 2012.
1	Transportsektorns utsläpp av koldioxidekvivalenter ska minska med 20 % per innevånare till 2020 räknat från 2004.
1	Utsläppen av fossila koldioxidekvivalenter från hushålls-, industri- och servicesektorerna ska minska med 20 % till år 2020 räknat från 2004.
1	Införande av förnybara bränslen för fritidsbåtar ska aktivt stimuleras.
1	År 2020 ska alla kommunalt använda transportfordon samt transportfordon använda för av kommunerna anordnad kollektivtrafik drivas med förnybara bränslen.
1	Inga av kommunernas egna lokaler ska värmas upp med hjälp av fossila bränslen efter 2020 med undantag av fjärrvärmens spetsvärme samt eventuell reservkraft.
15	Externa områden för handel m.m. ska ha anslutning med kollektivtrafik samt säker gång- och cykeltrafik till år 2020.
15	Ett nätverk av säkra gång- och cykelvägar inom och mellan tätorterna i kommunerna ska byggas ut till år 2020.
15	Vid överlåtande av kommunal mark för bostadsbyggnation ska användande av lågenergihus stimuleras.
15	Utbyggnad av när- och fjärrvärme i de tre kommunerna sammanlagt till en årsleverans av 172 GWh från förnybara energikällor ska ske till 2015.
15	En utbyggnad av småskalig närvärme i Gullspång och Hova ska påbörjas till 2012.
15	Användningen av el i hushållssektorn per innevånare ska minska med 10 % till 2020 jämfört med 2004.
15	En effektivare elanvändning inom industri- och servicesektorerna ska aktivt stimuleras
15	Elanvändningen i kommunernas lokaler per ytenhet ska minska med 10 % till år 2020 räknat från 2004.

Energieffektiviseringsstrategi - Ett skönt och grönt MTG

Antagen i kommunfullmäktige i Mariestad, Töreboda och Gullspång 2012.

Miljömål:

1. Begränsad klimatpåverkan
2. Frisk luft
3. Bara naturlig försurning
15. God bebyggd miljö

Nyckeltal

- *Energieffektivisering i byggnader i procent jämför med år 2009. (Energieffektiviseringen mäts i förhållande till fastigheternas referensvärde som beräknas enligt Boverkets normer.)*
- *Fossila bränslen för uppvärmning (MWh/år).*
- *Direktverkande el som uppvärmningskälla (MWh/år).*
- *Andel av verksamheterna som har individuell mätning av energiförbrukning i respektive fastighet samt att energi för värme mäts separat.*
- *Energieffektivisering jämför med år 2009 för egenägda bilar, leasingbilar och förmånsbilar i tjänsten.*
- *Andel gasfordon, elfordon och andra fordon som drivs med andra förnyelsebara drivmedel av kommunens personbilar.*
- *Körsträcka med personbil inom tjänsten (km/årsarbetare).*
- *Andel av personfordonen där körsträcka och drivmedelsförbrukning mäts.*

Miljömålsformuleringar

1	Till år 2020 ska samtliga organisationer minska sin energianvändning med i byggnader 20 % ifrån Boverkets referensvärde. Grundat på data från basåret 2009. Faktisk effektivisering för varje enskild aktör som krävs för att uppnå målet är: Mariestad: till 2014: 2 %, till 2020 14%. Töreboda: till 2014 6 %, till 2020 40%. Gullspång: till 2014 2 %, till 2020 16 %. De kommunala bostadsbolagens mål redovisas i energieffektiviseringsstrategin.
1	Fasa ut fossila bränslen för uppvärmning.
1	Fasa ut direktverkande el som uppvärmningskälla.
1	Alla verksamheter ska ha individuell mätning av energiförbrukning i respektive fastighet samt att energi för värme mäts separat.
1	Mål för energieffektivisering av transporter till år 2014 och 2020 för egenägda bilar, leasingbilar och förmånsbilar i tjänsten (kWh/km): Mariestad, 16 % respektive 32%. Töreboda 15 % respektive 31%. Gullspång 17 % respektive 37 %.
1	I första hand välja gas- eller elfordon och i andra hand fordon som drivs med andra förnyelsebara drivmedel i kommunens personbilar år 2020.
1	Minska körsträckan med personbil inom tjänsten med 10 % till år 2020 (km/årsarbetare).
1	Alla verksamheter ska ha ett system för mätning av körd sträcka samt drivmedelsförbrukning per bil fr.o.m. år 2012.

Vindbruksplan

Antagen i Kommunfullmäktige. Mariestad och Töreboda 2010, Gullspång 2011.

Miljömål:

1. Begränsad klimatpåverkan
15. God bebyggd miljö

Nyckeltal

Inga specifika mål finns i planen. Istället finns hänvisningar till ställningstaganden i kommunernas respektive översiktsplaner. Nyckeltal som årligen ska följas upp är:

- *Antal påbörjade detaljplaner, antal antagna detaljplaner, antal verk och energieffekt som detaljplanerna omfattar.*
- *Antal beviljade bygglov för vindkraftverk.*
- *Antal anmälningar/tillståndsansökningar och antal beviljade anmälningar/tillståndsansökningar för vindkraftverk enligt miljöbalken.*
- *Antal uppförda verk och samlad energiproduktion från verken inom kommunen.*
- *Vart energin levereras.*
- *Klagomål och konstaterade olägenheter för människors hälsa och miljön utifrån vindkraftproduktionen i kommunen.*
- *Andra eventuella effekter av/ klagomål kring vindkraftutbyggnaden då det till exempel gäller fågellivet.*

Riktlinjer och handlingsplan för enskilda avloppsanläggningar Mariestad Töreboda Gullspång

Antagen av Miljö- och byggnadsnämnden 2010.

Miljömål:

4. Giftfri miljö
7. Ingen övergödning
8. Levande sjöar och vattendrag
9. Grundvatten av god kvalitet
15. God bebyggd miljö

Miljömålsformuleringar

Målet är att uppfylla ställda krav. För gällande krav hänvisas dokumentet med riktlinjerna i sin helhet.

7	Alla avloppsutsläpp från enskilda avlopp ska uppfylla ställda krav senast under år 2015.
---	--

Miljökrav på fordonstvätt Mariestad Töreboda Gullspång

Antagen av Miljö- och byggnadsnämnden 2009.

Miljömål:

- 4. Giftfri miljö
- 8. Levande sjöar och vattendrag
- 15. God bebyggd miljö

Miljömålsformuleringar

4	<p>Utsläpp till vatten från fordonstvättar spillvattenmängd, föroreningsmängds per fordon och nedbrytbarhet av spillvatten, ska klara gällande värden.</p> <p>Följande målår gäller: Stora anläggningar - omedelbart Mellanstora anläggningar – omedelbart samt 2011 Små anläggningar – omedelbart samt 2015</p>
---	---

Renhållningsordning Mariestad och Gullspång 2010-2016

Antagen i Kommunfullmäktige. Mariestad 2009 och Gullspång 2010.

Miljömål:

- 1. Begränsad klimatpåverkan
- 4. Giftfri miljö
- 15. God Bebygg miljö

Nyckeltal

- *Samtliga kommunala verksamheter har resurser för rätt hantering av avfallet.*
- *Allt matavfall från kommunala verksamheter sorteras ut och behandlas i närområdet.*
- *Kommunens verksamheter har minskat den totala avfallsmängden med 10 % jämfört med 2011 års nivå.*
- *Samtliga anmälningspliktiga verksamheter har fått ett tillsynsbesök med inriktning på avfallshantering.*
- *Prioriterade arbetsmiljöproblem är åtgärdade och vid nyetablering uppstår inga nya arbetsmiljöproblem.*
- *60 % av hushållen har kunskap om vad som ingår i renhållningsavgiften och vad de kan göra för att påverka den egna kostnaden.*
- *80 % av hushållen tycker det är lätt att sortera och att ta hand om sitt avfall på ett miljöriktigt sätt.*
- *Allt slam från kommunens reningsverk ska ha sådan god kvalitet att det nyttiggörs i kommunerna och dess närområden.*

Miljömålsformuleringar

Kommunal verksamhet är ett föredöme – lokalt mål 2013

Samtliga kommunala verksamheter har resurser för rätt hantering av avfallet.

Allt matavfall från kommunala verksamheter sorteras ut och behandlas i närområdet.

Kommunens verksamheter har minskat den totala avfallsmängden med 10 % jämfört med 2011 års nivå.

Avfallsfrågor är en viktig del i tillsynen – lokalt mål 2013

Samtliga anmälningspliktiga verksamheter har fått ett tillsynsbesök med inriktning på avfallshantering.

Arbetsmiljö är en viktig aspekt i all avfallshantering – lokalt mål 2013

Prioriterade arbetsmiljöproblem är åtgärdade och vid nyetablering uppstår inga nya arbetsmiljöproblem.

Taxan stimulerar ökat engagemang – lokalt mål 2013

60 % av hushållen har kunskap om vad som ingår i renhållningsavgiften och vad de kan göra för att påverka den egna kostnaden.

Det är lätt att sortera och ta hand om sitt avfall

80 % av hushållen tycker det är lätt att sortera och att ta hand om sitt avfall på ett miljöriktigt sätt.

Slam från reningsverk är en tillgång – lokalt mål 2013

Allt slam från kommunens reningsverk ska ha sådan god kvalitet att det nyttiggörs i kommunerna och dess närområden.

Vänermål (Vattenvårdsplan för Väneren)

Fastställd av Vänerens vattenvårdsförbund 2006 där Mariestads och Gullspångs kommuner är medlemmar.

Miljömål:

4. Giftfri miljö

7. Ingen övergödning

8. Levande sjöar och vattendrag

10. Levande kust och skärgård samt kust i balans

Nyckeltal

- *Antal häckande havsörnar.*
- *Ansvarsarternas förekomst vid Vänern. Åtgärder som gjorts för att förbättra deras livsbetingelser.*
- *Areal öppna strandängar med bete eller slätter.*
- *Areal röjda sandstränder.*
- *Antal kommunala planer med utpekade områden för skydd av friluftsliv, fågel- och fiskeområden.*
- *Strandlängd som kan nås av besökare utan tillgång till båt.*
- *Antal tysta områden.*
- *Antal främmande arter i Vänern. Åtgärder för att förhindra att de kommer till sjön.*
- *Antal vindkraftsparkar i Vänern och deras placering.*
- *Bestånd av sjöfåglar och ekonomiskt viktiga fiskar.*

Miljömålsformuleringar

4	Alla fiskar från Vänern ska kunna ätas så ofta man vill. Det innebär att halterna av PCB, dioxin och kvicksilver i fisk måste minska så att Livsmedelsverkets kost rekommendationer för fisk inte längre behövs.
4	Rester av bekämpnings medel ska endast hittas i halter nära noll (mycket låga halter) i Vänern eller i vattendrag till sjön.
4	Miljögifter ska finnas i så låga halter att de inte skadar Vänerns ekosystem och organismer.
7	Totalfosforhalten i Vänern ska fortsätta vara på samma låga nivå som i dagsläget (6 – 8 µg/l).
7	Kvävehalten i Vänerns utlopp ska minska till 0,6 mg/l från nuvarande halt på 0,7 – 0,8 mg/l.
7	Belastningen av fosfor och kväve på några övergödda vikar ska minska så att syrebrist och skadliga algbloomningar inte längre förekommer. För flertalet av vikarna krävs åtgärder i tillrinningsområdet till vikarna.
7	Belastningen av fosfor och kväve på de mycket näringsrika jordbruksåar ska minska så att vattenkvaliteten blir så god att växter och djur i åarna inte är påverkade av syrebrist, giftig ammonium, kraftig igenväxning eller andra övergödningsproblem.
8	Vänern med dess vikar och skärgårdar ska ha en god vattenkvalitet och ett väl fungerande ekosystem med hög biologisk mångfald.
8	Vänern ska användas av människan på ett långsiktigt hållbart sätt. Naturskönheten ska bevaras och sjön och dess stränder ska bli mer tillgängliga.
8	Viktiga fågelområden och lekområden för fisk skyddas så att värdena bevaras.
10	Känsliga natur- och friluftsområden störs inte av buller.

Folkhälsomål

Det nationella folkhälsomålet ” att skapa samhälliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen”, har i flera fall en nära anknytning till Miljömålen.

Prioriterade målområden

- Delaktighet och inflytande i samhället
- Barn och ungas uppväxtvillkor
- Miljöer och produkter för säkra och trygga kommuner
- Fysisk aktivitet och goda matvanor för goda levnadsvanor
- Senare lägga debuten och minska bruket av alkohol, narkotika, doping, tobak och spel

Kommunerna har även antagit Hälso- och Sjukvårdsnämnderna i Skaraborgs mål: Invånarna i Skaraborg ska ha bäst hälsa i Sverige år 2020.

Respektive folkhälsoråd i kommunerna har mer information om aktuella målområden och lokala inriktningar.

De elva målområdena till det övergripande folkhälsomålet

<p>1. Delaktighet och inflytande i samhället.</p> <p>Att stärka och utveckla människors resurser och möjligheter att uppleva och utöva delaktighet både i sina egna liv och i samhället i stort är ett viktigt folkhälsoarbete. Påverkan och delaktighet är väsentligt för att erhålla en god hälsa och behålla den, samt att uppleva sig ha god hälsa.</p>
<p>2. Ekonomiska och sociala förutsättningar</p> <p>Ekonomisk och social trygghet är en av de mest grundläggande förutsättningarna för folkhälsan. Det finns ett samband mellan en god folkhälsa och ett samhälle präglad av ekonomisk och social trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor, jämställdhet och rättvisa.</p>
<p>3. Barns och ungas uppväxtvillkor</p> <p>Förhållanden under barn- och ungdomsåren har stor betydelse för både den psykiska och fysiska hälsan under hela livet.</p>
<p>4. Hälsa i arbetslivet</p> <p>Ett bra arbetsliv med väl fungerande arbetsvillkor minskar inte bara den arbetsrelaterade ohälsan, de sociala skillnaderna i ohälsa och bidrar till en allmänt förbättrad folkhälsa utan är även en nödvändig förutsättning för en hållbar tillväxt.</p>
<p>5. Miljöer och produkter</p> <p>En hälsofrämjande och säker- och trygg yttre miljö samt boendemiljö. Det handlar om hela vår fysiska omgivning – luft, mark, vatten samt den bebyggda miljön. Boende, transporter, produktion.</p>
<p>6. Hälsofrämjande hälso- och sjukvård</p> <p>Hälso- och sjukvården spelar en viktig roll i utvecklingen av en god folkhälsa. Inte bara genom att behandla sjukdom och skada, utan också genom sin möjlighet att förebygga dessa samt att främja hälsa.</p>
<p>7. Skydd mot smittspridning</p> <p>Samhällets skydd mot smittsamma sjukdomar måste bibehålla en hög nivå för att inte de framsteg som gjorts i fråga om att minska förekomsten av smittsamma sjukdomar ska gå förlorade.</p>

8. Sexualitet och reproduktiv hälsa
Möjligheten till trygg och säker sexualitet är grundläggande för individens upplevelse av hälsa och välbefinnande och samhället måste värna om områden som sex- och samlevnadsundervisning, familjeplanering och mödrahälsovård.
9. Fysisk aktivitet
Regelbunden fysisk aktivitet främjar hälsa och välbefinnande samt har en sjukdomsförebyggande effekt.
10. Matvanor och livsmedel
Goda matvanor är bra för hälsan och välbefinnandet och är en förutsättning för en positiv hälsoutveckling.
11. Alkohol, narkotika, doping, tobak och spel
Att begränsa alkoholens negativa effekter, minska tobaksbruket och arbeta för ett narkotikafritt samhälle har länge varit viktiga folkhälsofrågor.

Dokument med miljömål – Mariestad

Mariestad Vision 2015 – Översiktsplan 2003

Antagen av kommunfullmäktige 2003.

Miljömål:

1. Begränsad klimatpåverkan
4. Giftfri miljö
7. Ingen övergödning
8. Levande sjöar och vattendrag
9. Grundvatten av god kvalitet
10. Levande kust och skärgård
11. Myllrande våtmarker
12. Levande skogar
13. Ett rikt odlingslandskap
15. God bebyggd miljö
16. Ett rikt växt och djurliv

Nyckeltal

Det finns inte tydliga nyckeltal till alla mål och inriktningar. Nyckeltal kan plockas fram ur de mål som är mätbara.

Miljömålsformuleringar

1	Friaån har tidigare nyttjats för produktion av vattenkraft och kommunen är positiv till att förutsättningarna för att bedriva en miljöanpassad kraftproduktion vid bl.a. Kvarnorpets utreds.
1	Resandet med kollektivtrafik skall öka med 15 % från år 2003 till år 2005. Kollektivtrafiken ska kännetecknas av hög kvalitet och effektivitet, särskilt med avseende på miljö och säkerhet samt trygghet och tillgänglighet för alla. Antalet avgångar och hållplatser skall vara väl anpassade efter medborgarnas behov.

1	Mariestads tätort utformas så att transportbehovet och därmed energiförbrukningen och störningar härav minimeras. Bl.a. kommer bullerstörningar att successivt åtgärdas enligt förslag i upprättad bullersaneringsplan för Mariestads tätort. Planeringen av centrum bör leda till en minskning av trafikvolymen. Det innebär att kollektivtrafik samt gång- och cykeltrafiken skall främjas på bekostnad av biltrafiken. Utanför centrum inriktas planeringen mot att bilen under överskådlig framtid kommer att vara det dominerande färdmedlet.
1	Energianvändningen inom transportsektorn skall effektiviseras genom att skapa snabba förbindelser mellan viktiga destinationer, en effektiv kollektivtrafik och ett attraktivt cykel- och gångtrafiknät. Kollektivtrafiken (buss och tåg) utvecklas enligt följande principer. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Korta restider eftersträvas. ▪ Tillgänglighet för skolelever, äldre och funktionshindrade skall vara hög. Starka pendlingsstråk prioriteras. Samspelet mellan olika fordonsslag skall vara väl utvecklat.
1	Cykeltrafik bör öka och göras mer trafiksäker. För att främja cykling bör cykelvägnätet utvecklas i enlighet med fastställd cykelplan. Härutöver är det önskvärt att på ett trafiksäkert sätt möjliggöra cykeltrafik utmed hela sträckan Lugnås - Mariestad - Sjötorp. Delsträckan Mariestad - Hasslerör bör prioriteras. Det är även angeläget att anordna en sjönära cykelväg Mariestad - Torsö.
1	Cykeltrafiken skall öka med minst 20 % mellan år 2003 och 2008.
1	År 2015 bör alla kommunalt använda fordon samt fordon använda för kollektivtrafik inom kommunen drivas med förnybara bränslen som minskar utsläppen av koldioxid till atmosfären.
2	Luften i Mariestad är bättre än på länge och det är viktigt att den positiva utvecklingen av luftkvaliteten fortsätter genom fortsatt utbyggnad av fjärrvärme och mindre utsläpp av luftföroreningar.
4	Objekt där kommunen är verksamhetsutövare eller fastighetsägare där ingen ansvarig verksamhetsutövare finns kvar ska översiktligt undersökas. Utifrån resultaten av dessa undersökningar ska efterbehandlingsbehovet bedömas.
7	För att minska läckaget av växtnäringssämnen bör skyddszoner anläggas utmed vattendragen. Det är även önskvärt med trädridåer utmed vattendrag, alléer, läplanteringar och andra inslag som bidrar till att berika landskapet och den biologiska mångfalden.
8	Kommunens vattenplanering skall successivt anpassas till EU:s ramdirektiv för vatten (vattendirektivet). Det innebär att vattenplaneringen skall utgå från avrinningsområden och präglas av en helhetssyn på vattenanvändning och vattenvård. Åtgärder skall sättas in där de gör störst nytta. Förvaltningsplaner, i enlighet med vattendirektivet, bör upprättas för Tidans och Friaåns avrinningsområden. Vattenplaneringen bör så långt möjligt ske i nära samarbete med vattenvårdsförbund, vattenförbund, markägare och andra lokala intressenter.
8	Arbetet med att förbättra vattenkvaliteten i Tidån behöver effektiviseras. Tillförseln och transporten av näringsämnen är fortfarande för hög. Åtgärder måste bl.a. vidtas inom jordbruket samt för såväl kommunala som enskilda avlopp. Riskerna för punktutsläpp av föroreningar i samband med olyckor, bränder och liknande från olika typer av verksamheter, bör förebyggas. Arbetet bör samordnas inom hela avrinningsområdet. Kommunen avser att verka för dessa frågor inom ramen för Tidans vattenförbund.

8	Tidans värde från naturvårds- och kulturmiljösynpunkt, inte minst de delar som ligger inom Mariestads tätort, skall tas till vara. Allmänhetens tillgänglighet till Tidans nedre delar och mynningsområden för rekreation, friluftsliv och sportfiske bör förbättras. En vandringsled längs stranden från Ekudden till Ullervad bör ordnas. Stränderna bör, där möjligheter finns, betas för att bli mer tillgängliga och tilltalande. Skyddande vegetationszoner bör finnas i anslutning till åkermark. Tidans strand mellan Marieholmsbron och Ekuddens yttre delar bör röjas från vass och betas.
8	Kommunen skall aktivt verka för att förutsättningarna för tidanöringen och den hotade fiskarten asp förbättras. Kvarvarande forsar och strömsträckor inom Tidans avrinningsområde får inte exploateras för vattenkraft. Ytterligare vattenuttag bör inte tillåtas. Vattenreglering skall ske på ett sådant sätt att lågvattenföringen förbättras. Grävning, muddring och andra åtgärder som kan ha en negativ påverkan på det biologiska livet, bör undvikas under känsliga tidpunkter.
8	Ytterligare åtgärder för att säkerställa fiskens vandring bör vidtas. Detta bör genomföras genom överenskommelser med kraftverksägarna och/eller i samband med omprövning av befintliga vattendomar. Det gäller bl.a. väl fungerande vandringsvägar förbi kraftverksdammar och ev. andra vandringshinder. Åtgärderna berör även andra kommuner uppströms i vattensystemet.
8	Gösen har på senare år fått allt större fångstvärde för yrkesfisket. Åtgärder för att gynna gösen bör därför genomföras. Det gäller t.ex. restaurering av lekplatser genom vegetationsbekämpning, utplantering av gösyngel och rom samt riktat fiske efter vitfisk.
8	Kommunen är positiv till etablering av fisk- och kräftdjursodling i anlagda dammar och till extensivt vattenbruk. Förutsättningar för vattenbruk i form av traditionella s.k. kassodlingar i sjöar och vattendrag saknas. Generellt gäller att vattenbruket inte får medföra att utsläpp av växtnärsämnen till naturliga vattenmiljöer ökar eller till en oönskad spridning av arter eller stammar av fisk eller kräftdjur.
8	De utomordentliga möjligheterna att utveckla Odensåker vid fågelsjön Östen till ett attraktivt område för ekoturism och kulturturism skall tas till vara. Uppmärksamhet bör dock fästas på att sjön och närområdet är att betrakta som särskilt känsligt från ekologisk synpunkt. Det innebär bl.a. att besökande i området bör ledas till utvalda platser via iordningställda gång- och cykelvägar för att på det sättet minska slitage och störningar. Utvecklingsarbetet kring sjön Östen bör ske i bred samverkan mellan berörda intressenter (kommuner, myndigheter, ideella organisationer, markägare m.fl.).
9	Dagvatten bör i största möjliga utsträckning tas om hand lokalt och renas i naturliga system. En lokal hantering av dagvatten ger såväl ekonomiska som ekologiska och utseendemässiga vinster. Dagvattnets innehåll av växtnärsämnen och föroreningar kan t ex fångas upp i öppna diken, dammar eller våtmarker.
9	Ett program för rening av dagvatten från kommunens tätorter skall upprättas.
9	För att långsiktigt säkerställa en god tillgång på dricksvatten av hög kvalitet bör viktiga grund- och ytvattentillgångar skyddas oavsett om de f.n. nyttjas för vattentäkt eller inte. Riskanalyser bör upprättas som underlag för översyn av skyddsområden och skyddsåtgärder.
10	För att slå vakt om de kvaliteter som besöksnäringen efterfrågar skall ytterskärgården och värdefulla delar av Mariestadssjön bevaras i huvudsak opåverkade av bebyggelse och störande verksamheter. Byggnader och anläggningar för friluftslivets eller turismens behov får dock uppföras. Det är t.ex. angeläget att förbättra möjligheterna att besöka Djurö.
10	Kommunens större allmänna badplatser bör år 2007 uppfylla kraven för ”Blå flagg”.

11	Befintliga våtmarker bör bevaras. Om mindre våtmarker behöver tas bort skall som grundregel gälla att nya bör anläggas som kompensation för de förlorade.
11,1 2, 15,1 6	Områden med höga natur-, kultur- eller rekreationsvärden och/eller hotade arter skall användas på ett sådant sätt att värdena består och arternas livsbetingelser förbättras.
11	För närvarande pågår ingen torvbrytning i kommunen. De större torvmossor som finns har i allmänhet höga naturvärden, varför prövningen av eventuell torvbrytning bör vara restriktiv.
12	Skogsmarkens långsiktiga produktionsförmåga skall, så långt som möjligt, värnas som en viktig resurs för näringslivets utveckling. Vid planering av skogliga åtgärder skall hänsyn tas till såväl områdets produktionsvärde som dess bevarandevärde. Med bevarandevärden avses här natur-, friluft- eller kulturmiljövärden. Har området höga bevarandevärden bör endast sådana åtgärder vidtas som inte väsentligt minskar dessa värden. Om områdets bevarandevärden inte kan betecknas som höga, men kan förväntas öka i framtiden kan såväl en mer bevarandeariktad som en mer produktionsinriktad skötselmodell väljas. Avgörandet för det ena eller det andra måste ske från fall till fall.
12	Inhemska växt- och djurarter som är knutna till skogs- miljöer skall ges utrymme att utvecklas till livskraftiga bestånd. Spridningskorridorer bör finnas mellan större sammanhängande skogsområden och mellan områden med särskilda naturvärden. Skogsmarkens värde som spridningskorridor skall beaktas vid all planering.
12	I tätortsnära skogar och i skärgården bör skogsbruket alltid bedrivas med särskild hänsyn till det rörliga friluftslivet.
12	Annan skogsplantering än med lövskog eller s.k. energiskog bör inte ske i öppet kulturlandskap.
12	Kommunen skall i sin planering särskilt värna om miljöer och objekt som är av stor betydelse från kulturmiljösynpunkt samt värdefulla strand- och skärgårdsmiljöer. Minst 5 % av den kommunägda skogsarealen skall avsättas för utveckling till naturskog.
13	Åkermarken bör så långt möjligt värnas som en betydelsefull produktionsresurs. Den långsiktiga produktionsförmågan hos jordbruksmark som används för livsmedels eller biobränsleproduktion bör bibehållas. Brukingsvärd jordbruksmark som tas ur produktion bör användas så att framtida återgång till livsmedelsproduktion är möjlig eller för att återskapa skyddsvärda naturtyper som har försvunnit på grund av uppodlingen.
13	Vid åtgärder inom jordbruket skall stor hänsyn tas till de miljöinslag som karaktäriserar området. Odlingslandskapets struktur bör så långt möjligt behållas med olika småbiotoper, ängs- och naturbetesmarker, i en mängd som främjar och stärker den biologiska mångfalden och variationen. Det är av stor vikt att betesdrift bibehålls på ängs- och hagmarker som är värdefulla för naturvärden.
15	Mariestads kommun är en kulturbygd. Större områden som är obetydligt påverkade av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön är ovanliga. Med utgångspunkt i de lokala förhållandena, bedömer kommunen att delar av den yttre skärgården samt skogsområdet runt Lugnäsberget och mot Vristulven uppfyller kriterierna för stora opåverkade områden och således så långt möjligt bör skyddas mot åtgärder som kan påverka områdenas karaktär.

15	Allmänhetens tillgänglighet till friluftsområdena skall främjas. De natur- och kulturmiljövärden som utgör grunden för friluftsvärdena skall bevaras och stärkas. En naturlig kontakt bör skapas mellan bostadsområden och friluftsområden. Ett särskilt gröstrukturprogram skall tas fram för kommunens tätorter.
15	Frågor om ökad användning av förnyelsebara energikällor samt ökad ekoeffektivitet i kommunens tekniska system skall tillmätas en ökad vikt i samhällsplaneringen. Kommunen kommer att utarbeta en ny energiplan, som visar hur omställningen av energisystemet skall genomföras. En ökad ekoeffektivitet innebär mindre avfall och att restprodukter i största möjliga utsträckning nyttiggörs genom återbruk, material- eller energiotvinning. Effektiviteten i avloppsvattenhanteringen skall öka genom att ledningsnätet ses över i syfte att minska inläckage av grundvatten och dagvatten.
15	Kommunen anser att prövningen enligt miljöbalken av nya naturgrustäkter bör vara restriktiv. Normalt bör tillstånd endast ges i områden där täktverksamhet pågår och efterbehandling inte har utförts.
15	Återbruk av byggnadsmaterial från vägbankar, betongskrot, äldre asfaltmassor och liknande, skall underlättas och utökas för att förbättra materialhushållningen. Materialbanker och depåer för återvinningsmaterial och restprodukter bör anordnas på lämpliga platser t ex vid bergtakterna.

Naturvårdsplan- Mariestad

Antagen av Kommunfullmäktige 2006.

Miljömål:

8. Levande sjöar och vattendrag
9. Grundvatten av god kvalitet
10. Levande kust och skärgård
11. Myllrande våtmarker
12. Levande skogar
13. Ett rikt odlingslandskap
15. God bebyggd miljö
16. Ett rikt växt och djurliv.

Miljömålsformuleringar

De lokala miljömålen som finns i Naturvårdsplanen är från Översiktplanen.

8	Tidans värde från naturvårds- och kulturmiljösynpunkt, inte minst de delar som ligger inom Mariestads tätort, skall tas till vara. Allmänhetens tillgänglighet till Tidans nedre delar och mynningsområden för rekreation, friluftsliv och sportfiske bör förbättras. En vandringsled längs stranden från Ekudden till Ullervad bör ordnas. Stränderna bör, där möjligheter finns, betas för att bli mer tillgängliga och tilltalande. Skyddande vegetationszoner bör finnas i anslutning till åkermark. Tidans strand mellan Marieholmsbron och Ekuddens yttre delar bör röjas från vass och betas.
8	Kommunen skall aktivt verka för att förutsättningarna för tidanöringen och den hotade fiskarten asp förbättras. Kvarvarande forsar och strömsträckor inom Tidans avrinningsområde får inte exploateras för vattenkraft. Ytterligare vattenuttag bör inte tillåtas. Vattenreglering skall ske på ett sådant sätt att lågvattenföringen förbättras. Grävning, muddring och andra åtgärder som kan ha en negativ påverkan på det biologiska livet, bör undvikas under känsliga tidpunkter.

8	Ytterligare åtgärder för att säkerställa fiskens vandring bör vidtas. Detta bör genomföras genom överenskommelser med kraftverksägarna och/eller i samband med omprövning av befintliga vattendomar. Det gäller bl.a. väl fungerande vandringsvägar förbi kraftverksdammar och ev. andra vandringshinder. Åtgärderna berör även andra kommuner uppströms i vattensystemet.
8	Gösen har på senare år fått allt större fångstvärde för yrkesfisket. Åtgärder för att gynna gösen bör därför genomföras. Det gäller t.ex. restaurering av lekplatser genom vegetationsbekämpning, utplantering av gösyngel och rom samt riktat fiske efter vitfisk.
8	Kommunen är positiv till etablering av fisk- och kräftdjursodling i anlagda dammar och till extensivt vattenbruk. Förutsättningar för vattenbruk i form av traditionella s.k. kassodlingar i sjöar och vattendrag saknas. Generellt gäller att vattenbruket inte får medföra att utsläpp av växtnärsämnen till naturliga vattenmiljöer ökar eller till en oönskad spridning av arter eller stammar av fisk eller kräftdjur.
8	De utomordentliga möjligheterna att utveckla Odensåker vid fågelsjön Östen till ett attraktivt område för ekoturism och kulturturism skall tas till vara. Uppmärksamhet bör dock fästas på att sjön och närområdet är att betrakta som särskilt känsligt från ekologisk synpunkt. Det innebär bl.a. att besökande i området bör ledas till utvalda platser via iordningställda gång- och cykelvägar för att på det sättet minska slitage och störningar. Utvecklingsarbetet kring sjön Östen bör ske i bred samverkan mellan berörda intressenter (kommuner, myndigheter, ideella organisationer, markägare m.fl.).
10	För att slå vakt om de kvaliteter som besöksnäringen efterfrågar skall ytterstskärgården och värdefulla delar av Mariestadssjön bevaras i huvudsak opåverkade av bebyggelse och störande verksamheter. Byggnader och anläggningar för friluftslivets eller turismens behov får dock uppföras. Det är t.ex. angeläget att förbättra möjligheterna att besöka Djurö.
11	Befintliga våtmarker bör bevaras. Om mindre våtmarker behöver tas bort skall som grundregel gälla att nya bör anläggas som kompensation för de förlorade.
12	Skogsmarkens långsiktiga produktionsförmåga skall, så långt som möjligt, värnas som en viktig resurs för näringslivets utveckling. Vid planering av skogliga åtgärder skall hänsyn tas till såväl områdets produktionsvärde som dess bevarandevärde. Med bevarandevärden avses här natur-, friluftsliv- eller kulturmiljövärden. Har området höga bevarandevärden bör endast sådana åtgärder vidtas som inte väsentligt minskar dessa värden. Om områdets bevarandevärden inte kan betecknas som höga, men kan förväntas öka i framtiden kan såväl en mer bevarandeariktad som en mer produktionsinriktad skötselmodell väljas. Avgörandet för det ena eller det andra måste ske från fall till fall.
12	Inhemska växt- och djurarter som är knutna till skogs- miljöer skall ges utrymme att utvecklas till livskraftiga bestånd. Spridningskorridorer bör finnas mellan större sammanhängande skogsområden och mellan områden med särskilda naturvärden. Skogsmarkens värde som spridningskorridor skall beaktas vid all planering.
12	I tätortsnära skogar och i skärgården bör skogsbruket alltid bedrivas med särskild hänsyn till det rörliga friluftslivet.
12	Annan skogsplantering än med lövskog eller s.k. energiskog bör inte ske i öppet kulturlandskap.
12	Kommunen skall i sin planering särskilt värna om miljöer och objekt som är av stor betydelse från kulturmiljösynpunkt samt värdefulla strand- och skärgårdsmiljöer. Minst 5 % av den kommunägda skogsarealen skall avsättas för utveckling till naturskog.

13	Vid åtgärder inom jordbruket skall stor hänsyn tas till de miljöinslag som karakteriserar området. Odlingslandskapetets struktur bör så långt möjligt behållas med olika småbiotoper, ängs- och naturbetesmarker, i en mängd som främjar och stärker den biologiska mångfalden och variationen. Det är av stor vikt att betesdrift bibehålls på ängs- och hagmarker som är värdefulla för naturvården.
15	Kommunen anser att prövningen enligt miljöbalken av nya naturgrustakter bör vara restriktiv. Normalt bör tillstånd endast ges i områden där täktverksamhet pågår och efterbehandling inte har utförts.
15	Återbruk av byggnadsmaterial från vägbankar, betongskrot, äldre asfaltmassor och liknande, skall underlättas och utökas för att förbättra materialhushållningen. Materialbanker och depåer för återvinningsmaterial och restprodukter bör anordnas på lämpliga platser t ex vid bergtäkterna.

Miljökriterier vid upphandling - Mariestad

Antagen av Kommunfullmäktige 1999. I bilaga 3 i Riktlinjer för upphandling och inköp finns miljökriterier vid upphandling.

Miljömål:

1. Begränsad klimatpåverkan
4. Giftfri miljö
15. God bebyggd miljö

Miljömålsformuleringar

1	Produkter skall både vid tillverkning och användande bygga på hushållning med råvaror och energi.
1	Leverantörer som miljöanpassar sina transporter kommer att gynnas i samband med upphandlingen.
4	De produkter som kommer i fråga skall vid tillverkning, konsumtion/ användning och som avfall ge upphov till så liten påverkan på miljön som möjligt. Produkterna skall inte vara skadliga för den som använder dem. Produkterna får heller inte innehålla ämnen som är skadliga för miljön.
15	Förpackningar för produkterna skall i största grad återanvändas/återvinnas och mängden skall minimeras.

Grönprogram - Mariestad

Antagen av Kommunfullmäktige 2009.

Miljömål:

15. God bebyggd miljö

Miljömålsformuleringar

15	Programmet ska bidra till - tillgång och tillgänglighet - pedagogiska värden - nationellt besöksmål
15	Projekt med högsta prioritet (Undervisningsparker) ska vara genomförda till 2015.
15	Projekt med prioritet 2 (Stadsparken) ska påbörjas i sina första etapper innan 2015.
15	Projekt med prioritet 3 (Tätortsparker och Stadsdelsparker) ska påbörjas i sina planeringsprocesser till 2015.
15	Pågående projekt (Världsparken och Grönöar) fortlöper parallellt med övriga.

Riktlinjer för hantering av dagvatten- Mariestad

Antagen av kommunfullmäktige i Mariestad 2005.

Miljömål:

8. Levande sjöar och vattendrag

9. Grundvatten av god kvalitet

15. God bebyggd miljö

Nyckeltal

- *Antalet årliga bräddningar på ledningsnät och i reningsverk orsakade av skyfall etc.*
- *Årliga maximala flöden (m³/dygn) in till kommunens reningsverk.*
- *Årlig mängd ovidkommande vatten in till kommunens reningsverk.*
- *Antalet årliga översvämningar på fastigheter orsakade av skyfall etc.*
- *Mariestads kommuns årliga kostnader (ersättningar och investeringskostnader) orsakade av brister i dagvattenhanteringen.*
- *Årlig sammanställning över anläggningar (antalet fastigheter och ytan) för rening av dagvatten före avledning till kommunens dagvattennät eller till sjöar och vattendrag.*

Miljömålsformuleringar

8	Dagvattenhanteringen ska så långt möjligt säkerställa att: - dagvattnets föroreningar inte släpps i miljön - inget ovidkommande vatten ska belasta kommunens reningsverk - flödena in till kommunens reningsverk endast ska variera beroende av avledning av spillvatten - bräddningarna successivt ska minska med slutmålet att helt upphöra.
9	Dagvattenhanteringen ska så långt möjligt säkerställa att grundvattenbalansen bibehålls.

15	Dagvattenhanteringen ska så långt möjligt säkerställa att bebyggelsemiljön berikas och att vattenprocesserna synliggörs och att skador på fastigheter och andra anläggningar inte uppkommer. - inga fastigheter ska bli översvämmade p.g.a. brister i dagvattenhanteringen - de årliga kostnaderna orsakade av bristande dagvattenhantering helt ska upphöra.
----	---

Regler för resor och transporter - Mariestad

Antagen av Kommunfullmäktige 2011.

Miljömål:

1. Begränsad klimatpåverkan
2. Frisk luft
4. Bara naturlig försurning
15. God bebyggd miljö

Nyckeltal

- *Drivmedelsförbrukning, fördelat på drivmedelsslag.*
- *Körsträcka .*
- *Andel miljöfordon.*
- *Genomsnittligt koldioxidutsläpp hos personbilspark .*
- *Antal resor kortare än 5 km gjorda i bilpoolen.*
- *Antal bokningar av poolcyklarna.*

Miljömålsformuleringar

1	Mariestads kommun ska vara en förebild för hållbara resor. Med detta menas att alla resor som omfattas av reglerna ska vara trafiksäkra, kostnadseffektiva och klimat/miljöanpassade.
---	---

Dokument med miljömål – Töreboda

Verksamhetsmål - Töreboda

Antagen av Kommunfullmäktige 2010.

Miljömål:

1. Begränsad klimatpåverkan
15. God bebyggd miljö

Miljömålsformuleringar

1	Utveckla möjligheterna att resa kollektivt och enskilt, inom, till och från kommunen.
1	Ökad användning av förnyelsebar energi.
15	Utveckla attraktiva boende- och livsmiljöer för alla åldrar.

Översiktplan - Töreboda

Antagen av Kommunfullmäktigen 1992.

Miljömål:

1. Begränsad klimatpåverkan
11. Myllrande våtmarker
12. Levande skogar
13. Ett rikt odlingslandskap
15. God bebyggd miljö

Miljömålsformuleringar

1	Kommunen har en ambition att öka satsningen på värmepumpar och fastbränsleanläggningar och därigenom ta tillvara de lokala energikällorna. I bedömningen av olika energikällor skall hänsyn tas till de effekter de får på sysselsättning, ekonomi och miljö.
11	Med hänsyn till områdets känslighet för störningar medges ej verksamheter eller åtgärder som påverkar våtmarksområden t.ex. skogsdikning, fritidsverksamhet, odling eller skogsplantering.
12	För den i kommunen förekommande skogsmarken skall skogsbrukets förutsättningar beaktas. In om större sammanhängande skogsområden är bedömningen av tillkommande bebyggelse restriktiv, eftersom även enstaka hus kan innebära restriktioner för skogsbruket.
12	Ny bebyggelse undviks på skogsmark inom områden av betydelse för skogsnäringen. Generellt gäller att ny bebyggelse lokaliseras till mindre skogsområden eller i kanten av större skogsområden.
12	I arbetet med att förverkliga skogsprogrammet skall varje åtgärd ta hänsyn tas till att skogen inte bara är till för virkesproduktion. Det är viktigt att miljöer som säkrar fortlevnad för hotade arter av växter och djur bevaras, samt att slå vakt om känsliga kulturmiljöer och värden i landskapsbilden. Skogsmarken skall även i framtiden innehålla en rik flora och fauna.
12	Vid ianspråktagande av skogsmark bör iakttagas: - att sammanhängande skogsområden inte splittras - att bebyggelse lokaliseras till mindre skogsområden eller till kanten av större - att i första hand sämre marker utnyttjas.
13	För den redovisade jordbruksmarken skall jordbrukets intressen och målet, en levande landsbygd, beaktas vid prövning mot andra intressen. Restriktivitet iakttas beträffande ianspråktagande av åkermark för bebyggelse. Framför allt bör försiktighet iakttas i nära anslutning till animalieproduktion.
13	Inom det klart åkerdominerande landskapet är bedömningen av tillkommande bebyggelse restriktiv, då även enstaka hus kan innebära restriktioner för jordbruksdriften.
13	Övervägande om jordbruksmarken görs från två utgångspunkter: Markens betydelse för jordbruksnäringen Markens betydelse för andra samhällsintressen (landskapsbild, naturvård, friluftsliv etc).
15	Det övergripande målet är att hushålla med resurser och successivt minska avfallsmängderna. I samband med att en utvecklad källsortering genomförs i kommunen kommer på sikt avfallsmängderna att minska.

15	Utbyggnad av bostäder, arbetsplatser och servicefunktioner lokaliseras i huvudsak till tätorterna Töreboda, Moholm och Älgarås. Lokalisering görs till områden där omsorg om mark och vatten och varsamhet om miljö sker i möjligaste mån.
15	Människor skall ha tillgång till en tilltalande skogsmiljö för rekreation och friluftsliv. Virkesproduktion och rekreation bör kunna samsas på samma mark. Ur skogsbrukets perspektiv är det en rad allmänna intressen som riktas mot markområden där skogsbruk bedrivs.

Avfallsplan 2011-2020 AÖS

Antagen av Avfallshantering Östra Skaraborg (AÖS) 2011.

Miljömål:

1. Begränsad klimatpåverkan
4. Giftfri miljö
15. God bebyggd miljö

Nyckeltal

Avfallsplanen har en rad förslag på uppföljningsparametrar som presenteras under varje delmål i planen. Hänvisning görs till avfallsplanen.

Miljömålsformuleringar

1	Andelen fossila bränslen ska minska vid transporter och hantering av avfall.
1	Utsläpp av metan och andra växthusgaser från lagring och behandling av organiskt avfall ska minska i jämförelse med producerad nyttighet.
4	Möjlighet ska finnas för företag och andra verksamheter på ett lätt sätt kunna lämna in alla typer av farligt avfall.
4	Avfallssystem ska i större utsträckning stödja hushållens källsortering och farligt avfall.
15	Kunskapen om att val av konsumtion påverkar avfallsmängderna och avfallets farlighet ökar.
15	Andelen avfall som återanvänds ska öka i förhållande till totala mängden säck- och kärlavfall från hushåll.
15	Vid företag och andra verksamheter ska andelen avfall som återanvänds och materialåtervinns ska öka i förhållande i relation till producerad/importerad produkt.
15	Avfallssystem ska i större utsträckning stödja hushållens källsortering.
15	Större andel organiskt avfall från livsmedelsindustrier ska tas om hand biologiskt.
15	Insamlad mängd matavfall som definieras som hushållsavfall från hushåll, storkök, restauranger, livsmedelsbutiker etc. ska öka.

Miljöpolicy vid upphandling - Töreboda

Töreboda kommun samarbetar med Skövde kommuns upphandlingsenhet.
Miljömål kring upphandling är tagit från Skövdes Miljöpolicy vid upphandling.

Miljömål:

1. Begränsad klimatpåverkan
4. Giftfri miljö
13. Ett rikt odlingslandskap
15. God bebyggd miljö

Miljömålsformuleringar

1	All upphandling ska vara inriktad på att de upphandlande varorna och tjänsterna ska bidra till en ekologiskt hållbar utveckling.
1	Transportsättets miljövänlighet ska beaktas liksom producentens uppfyllande av producentansvaret.
4	Varor, produkter och tjänster ska under sin livscykel ge upphov till så lite miljöskador som möjligt och förbruka så lite naturresurser som möjligt. Så få varor, produkter och tjänster som möjligt ska användas. Produktens funktion, kvalitet och pris ska beaktas i den miljöanpassade upphandlingen. Den produkt som med godkända och begärda funktions- och kvalitetskrav och med ett rimligt pris bäst uppfyller ställda krav på miljöanpassning ska prioriteras. Farliga produkter ska ersättas med mindre farliga. Kommunen ska vid upphandling begära in miljöpolicy/-program från berörda företag och om möjligt väga in deras miljöarbete, t.ex. med miljöledningssystem.
13	Livsmedel bör då det är ekonomiskt möjligt/rimligt köpas in från producenter med ekologisk inriktning (KRAV eller motsvarande).
15	Material som är möjliga att återföra till kretsloppet ska prioriteras enligt följande: - återanvändning / återbruk - återvinning - energiutvinning med minsta möjliga utsläpp av föroreningar - deponering med minimering av skadliga restprodukter och miljöpåverkan.

Tillväxt och näringslivsprogram - Töreboda

Antagen av Kommunfullmäktige 2007.

Miljömål:

15. God bebyggd miljö

Miljömålsformuleringar

15	Attraktivt boende Insatser för att vidareutveckla och etablera nya boendemiljöer i kommunen ska ha högprioritet. Samtidigt skall det i all bebyggelseplanering finnas en ökad hållbarhetsaspekt med avseende på resurshushållning och miljöhänsyn.
----	---

15	Utveckling av nya och befintliga företag Arbetet med att få fler företagare att etablera verksamhet i kommunen ska bedrivas målinriktat och utifrån ett helhetsperspektiv. Det innebär att kommunen ska vara en attraktiv boendeort som har tillgång till goda kommunikationer, kan attrahera kompetent arbetskraft, har närhet till natur och kultur samt ett rikt föreningsliv som grund för nätverksbyggande och sociala kontakter.
15	Kommunikation och infrastruktur Aktivt bedriva arbete med Västrafik och SJ för att ytterligare förbättra rese och pendlingsmöjligheten till och från kommunen.

Vision och kostpolicy - Töreboda

Antagen av Kommunfullmäktige 2011.

Miljömål:

1. Begränsad klimatpåverkan
13. Ett rikt odlingslandskap
15. God bebyggd miljö

Nyckeltal

- *Svinnet från köken mäts kontinuerligt.*
- *Samtliga inköpsavtal följs upp regelbundet.*

Miljömålsformuleringar

1	Trafiksäkerheten ökar genom samordning och det ger färre transporter till köken.
1	Transporter ske med god prestanda på motorkapacitet, däck, drivmedel samt serviceåtaganden.
13	Stäva efter att öka de närodlade ekologiska inköpen, säsonganpassa grönsaks- och fruktinköp samt främja det lokalproducerade.
13	Följa miljöstyrningsrådets kriterier vid upphandling av animaliska livsmedel samt bara köpa in fisk från hållbara bestånd.
13	Samtliga inköpsavtal följs upp regelbundet.
15	Det arbetas aktivt med att minimera tallrikssvinn och matsvinn och energianvändning. Svinnet från köken mäts kontinuerligt.
15	Ökad sortering av avfall samt arbete med avfallsminimering sker kontinuerligt.
15	Samtlig personal har kunskap kring resurshushållning och det sker löpande arbete kring effektiv energianvändning och minskad miljöpåverkan.

Dokument med miljömål – Gullspång

Översiktsplan Vision 2020

Antagen av Kommunfullmäktige 2011.

Miljömål:

1. Begränsad klimatpåverkan
2. Frisk luft
3. Bara naturlig försurning
4. Giftfri miljö
5. Skyddat ozonskikt
6. Säker strålmiljö
7. Ingen övergödning
8. Levande sjöar och vattendrag
9. Grundvatten av god kvalitet
10. Levande kust och skärgård
11. Myllrande våtmarker
12. Levande skogar
13. Ett rikt odlingslandskap
15. God bebyggd miljö
16. Ett rikt växt och djurliv

Miljömålsformuleringar

1	Verka för att kollektivtrafiken utnyttjas bättre, genom t.ex. tätare och subventionerade av gångar.
1	Utöka antalet cykelvägar.
1	Genomföra stimulansåtgärder för tankställen med biobränslen.
1	Begära bästa miljöklass, liksom att bästa bränsle används, vid upphandling av fordon och arbetsmaskiner.
1	Verka för att energiproduktionen med förnyelsebara energikällor ökar, i synnerhet när det gäller produktion av el.
1	Verka för att energieffektiviteten ökar och att utsläppen begränsas inom energi- och industri sektorn.
1	Genom energirådgivare sprida information om energikällor som minskar klimatpåverkan, t.ex. sol fångare och pellets pannor.
1	Övergå från fossilbränsle till biobränsle i de värmeanläggningar som finns i kommunens egna lokaler.
2	Verka för att Otterbäckens hamn utrustas så att fartyg kan anslutas direkt till elkraft när de ligger i hamn.
2	Verka för att högsvavliga fossila bränslen (vilket även omfattar torv) som används för energiproduktion ersätts med biobränslen eller naturgas.
2	Om möjligt bygga ut fjärrvärme i Hova och Otterbäcken.

2	Utreda möjligheten att utnyttja energiinnehållet i Skagern för att vid sidan om befintlig bergvärme värma upp Gullstensskolan.
2	Informera allmänheten om betydelsen av 4-taktsmotorer med låga utsläpp för båttrafik och att vattenskotern är ett fordon som ger stora utsläpp av kolväten och kväveoxider.
2	Verka för att bästa möjliga teknik används i produktion, vid lagring och för rening för att minska utsläpp av lösningsmedel och andra flyktiga organiska ämnen (VOC).
3	Verka för en övergång till biobränsle i de värmeanläggningar inom kommunen som är i privat ägo eller har annan huvudman.
3	Verka för att förnyade mätningar görs av försurningsgraden i sjöar och skogsmark och att åtgärder vidtas om behov föreligger.
4	Verka för att alla förorenade områden identifieras, riskklassas, prioriteras och efterbehandlas (saneras).
4	Vara restriktiv med att ta emot vatten som innehåller miljöskadliga ämnen i det kommunala avloppssystemet.
4	Informera allmänheten om hur man kan minska användningen av hushållskemikalier och bekämpningsmedel i trädgården samt om hur PCB-haltigt avfall bör hanteras.
4	Uppmana allmänheten att inte tvätta bilar inom områden som gör att tvättvattnet når vattendrag och sjöar utan rening.
5	Ta hand om uttjänta varor och produkter som innehåller ozonnedbrytande ämnen och se till att dessa oskadliggörs på ett miljöriktigt sätt.
5	Informera om vikten av att uttjänta varor och produkter som innehåller ozonnedbrytande ämnen tas om hand på rätt sätt.
6	Ta emot uttjänta anordningar som innehåller radioaktiva ämnen (t.ex. brandvarnare) och tillse att dessa förstörs på ett miljöriktigt sätt.
6	Se till att nya bostäder, skolor, daghem och liknande planeras på tillräckligt avstånd från ställverk, kraftledningar och andra anläggningar med förhöjda magnetfält.
6	Verka för att nya kraftledningar och elektriska anläggningar förläggs så att exponering för magnetfälten begränsas. Där så är möjligt skall jordkabel användas.
7	Informera om vikten av att överskottsnäring inte når våra sjöar och vattendrag, t.ex. genom att in föra odlingsfria zoner och anlägga kvävefallor i anslutning till åker- och skogsdiken.
7	Överföra enskilda avlopp till det kommunala avloppsnätet där det är praktiskt möjligt eller öka standarden på annat sätt.
7	Verka för att minska kväve- och fosforutsläppen från industrier som ligger nära känsliga recipienter.
7	Ta fram en strategi för arbetet med att åtgärda avloppsanläggningar i de fall där en anslutning till det kommunala VA-nätet inte är möjlig. Fastigheter som inte har en godtagbar avloppslösning ska åtgärdas senast år 2010.

7	Minska kväve- och fosforutsläppen från kommunens avloppsreningsverk.
8	Skydda sjöar och vattendrag som används som dricksvattentäkter.
8	Verka för att värdefulla sjöar och vattendrag skyddas genom områdesskydd, kommunal planering och hänsynstagande i jord- och skogsbruket.
8	Fortsätta arbetet med att restaurera Gullspångsälven.
8	Verka för att näringsbalansen i Hovaån förbättras, i synnerhet vad gäller övergödning.
8	Verka för att vägdragningar och kulverteringar utförs så att vandrande fisk och andra djurarter ges möjlighet att följa vattendragen.
8	Verka för att Noret röjs från vass för att förhindra att Skagern växer igen.
8	Följa upp vattenkvaliteten med kontinuerlig provtagning i enlighet med vattendirektivets föreskrifter.
8	Verka för att förebyggande åtgärder vidtas för att reducera konsekvenserna för Gullspångsälvens nedre del av en eventuell olycka med farligt gods på RV26.
9	Inventera vattenbehovet, tillgången och bristerna i vattenförsörjningen och upprätta ett kommunalt vattenhushållningsprogram.
9	Fastställa skyddsområden för vattentäkter där sådana saknas.
9	Redovisa områden som påverkas negativt av sänkt grundvattennivå i översiktsplanen.
9	Inventera samtliga kommunala och större enskilda vattentäkter och klarlägga behovet av skydd.
9	Informera vatten- och energiborrare om vilka försiktighetsmått som bör vidtagas så att inte grundvattnet påverkas negativt.
10	Inventera och verka för värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas från exploatering.
10	Verka för att förebyggande åtgärder vidtas för att reducera konsekvenserna för Kolstrandsviken av en eventuell olycka med farligt gods på RV26.
10	Verka för att fisket begränsas så att lekande och uppväxande fisk av skyddsvärda arter inte riskerar att fångas.
10	Anlägga spolplattor med reningsmöjligheter av spolvattnet i Otterbäcken samt omhänderta slipdamm och färgskrap från båtbottnar.
10	Verka för att Otterbäckens hamn ges möjlighet att ta emot svartvatten från angörande fartyg.
10	Vid behov verka för att djurskyddsområde införs för de viktigaste skären för kolonihäckande sjöfåglar i Väneren.
11	Verka för att de mest värdefulla våtmarkerna – Valmossen, Spåsjön, Klämsjökärren och våtmarkerna utmed Håhulteån skyddas, t.ex. genom naturreservat eller som biotopskydd.

12	Genomföra en lövskogsinventering.
12	Vara ett föredöme i bruket av den egna skogen: den långsiktiga hushållningen skall alltid sättas före kortsiktiga ekonomiska behov.
12	Verka för att de mest värdefulla skogsbiotoperna enligt nyckelbiotopsinventeringen får ett tillräckligt skydd enligt miljöbalken.
13	Verka för att arealen slåtterängar och betesmarker bevaras för att rädda de hotade arter som är knutna dit.
13	Tillse att jordbrukslandskapet i Högsåsens naturreservat bevaras för framtiden.
13	Uppmuntra bevarandet av stengärdesgårdar, dikes- och åkerrennar, odlingsrösen och alléer.
13	Verka för att de viktigaste betes- och slåttermarkerna – t.ex. delar av Ribbingsfors, Bråtaslätten och Hovaåns dalgång ges ett tillräckligt skydd och stöd för nödvändiga skötselåtgärder.
15	Genomföra en kulturmiljöanalys och skydda den kulturhistoriskt viktiga bebyggelsen, t.ex. genom områdesbestämmelser, uppdaterade detaljplaner eller byggnadsminnesförklaring.
15	Ta fram ett program som anger hur kulturhistoriska och estetiska värden ska bevaras.
15	Främja en bebyggelsestruktur som möjliggör anslutning till fjärrvärmearläggningar med hög grad av rening.
15	Planera så att ny bebyggelse inte utsätts för störande eller skadligt buller.
15	Verka för att befintliga bullerproblem åtgärdas.
15	Minska deponeringen av avfall, minska miljöbelastningen från deponier och öka resurshushållningen genom giftfria och resurssnåla kretslopp.
15	Förbättra energihushållningen i fastighetssektorn (som står för 40 % av Sveriges totala energi användning) – samtidigt måste kraven uppfyllas på bra inomhusluft utan fukt, mögel, drag och buller.
15	Minska radonhalterna i inomhusluften i kommunens egna byggnader.
15	Ta fram ett radonprogram som visar hur radonmålen ska nås.
16	Bidra i arbetet med att inventera förekomsten av biotoper med hotade arter inom kommunen.
16	Ta hänsyn till den biologiska mångfalden i den fysiska planeringen.

Policy för minskat buller i Gullspångs kommun – med fokus på barn och ungdomsmiljöer

Antagen av kommunfullmäktige 2007.

Miljömål:

15. God bebyggd miljö

Nyckeltal

- *Antal utförda bullermätningar.*
- *Identifiering av nya riskmiljöer.*
- *Antal informationstillfällen.*
- *Antal ungdomar som beviljats subvention vid inköp av hörselskydd.*

Miljömålsformuleringar

15	Kommunal nämnd och förvaltning som upplåter lokal eller markområde för evenemang där musik förekommer, eller som själv eller tillsammans med annan arrangerar sådant evenemang, tillser genom avtalsföreskrifter att ingen åhörare utsätts för högre ljudnivå än: <ul style="list-style-type: none"> • 115 dB(A) vid intermittent buller • 100 dB(A) ekvivalentnivå vid kontinuerligt buller • 90 dB(A) ekvivalentnivå vid kontinuerligt buller vid evenemang där åhörare huvudsakligen är barn.
15	En tillräcklig kartläggning av ljudmiljön inom kommunens fastigheter som skall finnas. Tillsynen av lokaler som identifierats som riskmiljöer ur bullersynpunkt skall prioriteras.
15	Förebyggande arbete genom information riktad till viktiga grupper, såsom skolelever, lärare, föräldrar och musikarrangörer, skall genomföras. Även särskild information och rutiner för dem som upplåter lokaler eller markområden enligt punkt 1 ovan skall finnas.

Pedagogisk utvecklingsplan samt handlingsplan för Hållbarhetsrådet - Gullspång

Antagen av Kommunfullmäktige 2010.

Berör samtliga miljömål genom kommunikation och förmedling av kunskap.

Miljömålsformuleringar

Samtliga skolenheter i Gullspångs kommun ska vart tredje år förnya sin utmärkelse "Skola för hållbar utveckling".
Samtliga skolenheter ska öka nyttjandet av lokala resurser i närmiljön under år 2010-2015.